

П. П. Гаврилко, М. Ю. Лалакулич

Стратегія соціального розвитку регіону

Визначено основні напрями регіональної політики для забезпечення сталого розвитку, головні цілі соціальної політики регіональної влади в рамках впровадження моделі сталого розвитку. Розглянуто заходи щодо розвитку соціальної сфери регіону.

Ключові слова: регіон, стратегія розвитку регіону, нормативи, інвестиції, екологія, соціальна сфера.

Постановка проблеми. Соціально-економічна трансформація, здійснювана в Україні, пов'язана, з одного боку, з внутрішніми перетвореннями в економіці, а з іншого – з посиленням ступеня інтеграції економіки в систему міжнародних відносин. Кризові явища періоду реформування обумовлені дією як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. Одна з найбільш гострих внутрішніх проблем – падіння рівня життя значної частини населення країни і окремих регіонів. Негативний вплив ринкових перетворень на рівень життя населення пов'язаний в своїй основі з руйнуванням старої системи та відсутністю усталеної нової, доводить необхідність і важливість проведення продуманої і обґрунтованої соціально-економічної регіональної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі напрями стратегії розвитку регіону та їх соціальної складової розроблені в дослідженнях Е. Б. Алаєва, П. М. Аламп'єва, М. І. Агафонова, М. М. Баранського, В. Я. Брича, В. К. Бугаєва, Б. М. Вінярського, С. Й. Вовканича, П. В. Волобая, І. О. Горленка, М. І. Долішнього, Р. М. Думанського та ін. В них обґрунтовано соціальні складові економічної політики, управлінські та регуляторні засади соціальної політики, проте не приділено достатньої уваги питанням інтегрованості соціальної політики у регіональну економічну систему. Проблеми стратегії соціального розвитку регіону потребують подальшого дослідження.

Мета статті – виявити стратегічні орієнтири регіональної соціальної політики в умовах формування моделі сталого розвитку регіону.

Виклад основного матеріалу. Ключовим чинником в нинішніх умовах розвитку регіональних економічних систем є стратегічне управління, інтегроване в механізм соціального розвитку регіональної економічної системи. В свою чергу, раціональний розвиток регіону визначається дотриманням принципів самовідповідальності та самофінансування. Перше забезпечує можливість прийняття рішень стосовно реалізації

© П. П. Гаврилко, М. Ю. Лалакулич, 2014.

соціальної політики в межах регіону. Принцип самофінансування вимагає формування фінансової бази реалізації соціальної політики. Як результат, стратегічне управління соціальним розвитком регіону являє собою цілеспрямований вплив, в результаті якого формуються механізми продукування соціальних гарантій.

Стратегія є засобом для досягнення перспективних цілей розвитку регіону, які б відповідали європейським стандартам якості життя населення.

На відміну від існуючих підходів стратегія розвитку регіону ґрунтується на розробці і затвердженні нормативів, які згруповані у соціальні, економічні, трудові та економіко-екологічні.

Основними нормативами у соціальній сфері є: забезпеченість житлом, питома вага житла з водогоном, з центральним опаленням, ємність амбулаторно-поліклінічних закладів, рівень захворюваності, рівень надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, рівень дитячої смертності, рівень міграції населення, тривалість життя населення, рівень народжуваності, рівень зайнятості, рівень безробіття, рівень працевлаштування тощо; у трудовій сфері: рівень дотримання умов праці, рівень організації нормування праці, рівень кваліфікації, рівень заробітної плати, частка трудових колективів, охоплених трудовими договорами, і таке інше.

До екологічних нормативів належать нормативи викидів шкідливих речовин стаціонарними і рухомими джерелами, викиди довго- та короткоживучих нуклідів і багато інших граничнодопустимих концентрацій. До економічних нормативів: відношення сукупних витрат і сукупних доходів, частка грошових доходів, рівень бідності, видатки місцевого бюджету на охорону здоров'я, соціальний захист, валовий внутрішній продукт на душу населення, частка експорту та імпорту продукції, дебіторська і кредиторська заборгованість підприємств.

Формування ефективних ринкових відносин неможливе без докорінної трансформації інвестиційної діяльності. Крім того, як відомо, не існує іншої можливості оживити економіку і спрямувати її шляхом економічного зростання, окрім залучення і нарощування інвестицій. Інвестиції відіграють основну роль в ефективному функціонуванні підприємств, виступаючи головним стимулятором економічного розвитку. Економічний ріст, в свою чергу, безпосередньо залежить від кардинальної модернізації неефективного, застарілого виробництва, здійснити яку можливо лише при активній інвестиційній діяльності як на макро-, так і особливо на мікрорівні. В цілому роль інвестицій в економіці необхідно розглядати в двох напрямках: з однієї сторони вони виступають як джерело виробництва, а з іншої – це джерело знаходиться в функціональній залежності від

механізмів, що забезпечують господарюючим суб'єктам можливість здійснення інвестиційної діяльності.

Для забезпечення сталого розвитку основними напрямками регіональної політики мають бути [4, с. 136]:

- узгодженість соціального, економічного й екологічного аспектів розвитку регіону і прилеглих територій;
- раціональне використання земельних, водних, рекреаційних та інших природних ресурсів, створення умов для їх відновлення;
- відтворення господарської інфраструктури із тенденцією до підвищення економічної ефективності з формуванням системи сталої зайнятості, джерел отримання доходів, формування кадрового потенціалу;
- формування сучасної транспортної інфраструктури, зокрема розвиток усіх видів пасажирського транспорту загального користування, забезпечення міського і міжміського сполучення сільських поселень з містами та міст між собою;
- розвиток інфраструктури енерго-, тепло- і водопостачання, каналізації тощо;
- здійснення державного регулювання процесу планування і забудови населених пунктів шляхом розробки генеральних планів, іншої документації за місцевих правил забудови, контролю за їх реалізацією (з урахуванням державних, громадських і приватних інтересів);
- удосконалення соціальної інфраструктури регіону з метою створення умов для розвитку дошкільного виховання, освіти, культури, охорони здоров'я, фізичної культури і відпочинку, поліпшення демографічної ситуації;
- підвищення рівня забезпеченості житлом, виходячи з потреб можливостей різних верств населення, особливо соціально незахищених громадян;
- збереження і раціональна експлуатація наявного житлового фонду, інших будівель та споруд, реконструкція і модернізація застарілої забудови з дотриманням соціальних стандартів і санітарно-гігієнічних умов;
- поліпшення екологічного стану, створення безпечних для життя і здоров'я людини умов, впровадження сучасних систем збирання, вилучення, транспортування, переробки та знешкодження відходів;
- проведення наукових досліджень, які б сприяли вирішенню соціально-економічних, екологічних та інших питань забезпечення сталого розвитку населених пунктів;
- удосконалення чинного законодавства і розробка нових нормативно-правових актів з питань планування і забудови, реформування соціальної, житлової, інвестиційної політики, землекористування,

охорони навколишнього середовища, діяльності органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування, громадян і юридичних осіб у сфері забезпечення сталого розвитку.

Головними цілями соціальної політики регіональної владнав рамках впровадження моделі сталого розвитку мають бути [5, с. 160-163]: 1) забезпечення продуктивної зайнятості населення; 2) підвищення рівня доходів населення і його соціального захисту; 3) вирішення проблеми погашення заборгованості із заробітної плати та соціальних виплат; 4) поліпшення демографічної ситуації; 5) удосконалення системи надання адресної допомоги найменш забезпеченим верствам населення; 6) реформування системи соціального страхування і пенсійного забезпечення; 7) реалізація заходів щодо підтримки безробітних; 8) підвищення рівня безпеки праці.

Розвиток соціальної сфери регіону повинен передбачати заходи, які сприяють соціальному та правовому захисту населення, розвитку сфери послуг і промисловості, підвищенню рівня зайнятості, що є джерелом збільшення доходів бюджету. Не менш важливе значення в цьому аспекті має збільшення можливостей для розвитку науки, здобуття освіти, підвищення кваліфікації, задоволення потреб у спілкуванні, багатому культурному житті й змістовному дозвіллі.

Важливою складовою стратегії сталого розвитку регіонів міст є поліпшення їх екологічного стану, який залишається напруженим, незважаючи на загальне зниження рівня виробництва. Особливої уваги заслуговують питання правового та нормативного забезпечення природоохоронних вимог при обґрунтуванні проектів містобудування, насамперед у районах з несприятливими метеорологічними умовами, підвищеним рівнем забруднення атмосфери.

Сформована на багатьох підприємствах екологічно небезпечна ситуація, ускладнена прогресуючим старінням основних фондів, ставить під загрозу ліхольть великі житлові масиви регіонів.

Несприятливий стан водопостачання населення продовжує дотепер залишатися загрозою національній безпеці країни (близько 40% водопровідних систем потребують заміни). Слід зазначити, що 62% джерел водопостачання – це поверхневі води, які у більшому ступені, ніж підземні, зазнають антропогенного забруднення.

Практично в усіх великих містах України є системи каналізації та очищення господарсько-побутових стічних вод. Однак, через очисні споруди проходить лише 84% стоків, з яких тільки близько 30% очищується відповідно до встановлених нормативів. З працюючих нині очисних споруд 38% вимагають термінової реконструкції, оскільки експлуатуються від 20 до 30 років, а відтак морально й фізично застаріли. Тож необхідно

збільшити фінансування обсягів будівництва і реконструкції водопровідних та каналізаційних систем.

Незадовільний стан природоохоронних об'єктів у регіонах у поєднанні з економічними труднощами вимагає вирішення екологічних проблем за допомогою нових підходів. Одним із них є широка заміна централізованих систем водопідготовки й водоочищення на локальні системи. Такий підхід за умови дотримання нормативних вимог до води дозволить забезпечити інвестування робіт й уникнути витрат на створення великих водопровідних та каналізаційних мереж.

Збільшується обсяг твердих побутових відходів. Однак полігони, де утилізується сміття, поступово віддаляються від міст, що призводить до створення безлічі несанкціонованих смітників. Вони стають джерелом інфекційних та інших видів забруднень. Проте із будівництвом сміттєпереробних заводів зводяться через відсутність фінансування.

Для перетворення регіону в центр знань і наукомістких технологій потрібно сформувати сучасний освітній та науково-інноваційний комплекс, інформаційну систему, реструктурувати промислову базу, здійснити технологічну модернізацію будівництва й енергетики, стимулювати зовнішньоекономічну діяльність. Результатом впровадження високих наукомістких технологій має стати розвиток регіональних систем, що базуються за поновлюваних джерелах енергії.

Регіон значно збільшить свої доходи, якщо перетворити його на центр міжнародних зв'язків. Для цього потрібно розвивати сучасні транспортні системи, рекреаційно-культурний комплекс, туризм, засоби інформації.

Регіони стають більш привабливішим для підприємництва й інвестицій, якщо влада створить на місцях сприятливий податковий клімат, відповідні ринкові умови для здійснення земельних відносин, формування ринку нерухомості. Першими серйозними заходами на цьому шляху може бути створення муніципального банку, страхової та лізингової компаній тощо.

Для забезпечення реального самоврядування, що відповідає стратегії сталого розвитку, необхідно впроваджувати нові дієві методи в управлінську діяльність регіональної влади, її роботу з населенням, підприємствами й організаціями. Це вимагатиме від влади регіону посилення комунікації з кожним його мешканцем, компетентності, володіння навичками менеджменту й маркетингу.

Завершенню розробки стратегій сталого розвитку регіонів і планів з їх реалізації сприятиме активний міжнародний діалог з фінансовими, технологічними й екологічними донорами.

Висновки. Однозначного трактування оптимальної стратегії та механізмів її реалізації на сучасному етапі не існує. Очевидною причиною цього є відсутність

системного бачення можливості управління настільки багатогранним явищем, системою та механізмом її організації як соціальна сфера. Проблемний характер розвитку та організації соціальної сфери узагальнено можна визначити через існування кількох негативних чинників, серед яких головним варто виділити: відсутність дієвого регуляторного механізму формування стратегій та напрямків управління ними в системі функціонування регіональної економічної системи; програв у конкурентній боротьбі за інвестиції більшості регіонів для промислово розвинених центрів та столичному регіону; критична залежність реалізації соціальної політики від дотацій та трансферів з центрального бюджету; відсутність стійкої тенденції та чинників відтворення та розвитку соціальної сфери регіональної економічної системи.

В силу перерахованих обставин, традиційні підходи неспроможні підвищити ефективність реалізації механізму соціального розвитку, сам механізм носить номінальний характер, а соціальний розвиток виступає похідною від економічного піднесення національної економіки.

Список використаних джерел

1. Бандур С. І. Соціальний розвиток України: сучасні трансформації та перспективи / С. І. Бандур, Т. А. Заяць, В. І. Куценко та ін. – 2-ге вид. доповн. і переробл. – Черкаси : Брама-Україна, 2006. – 620 с.
2. Гладкий Ю. Н. Основы региональной политики / Ю. Н. Гладкий, А. И. Чистобаев. – СПб : Изд-во Михайлова В. А., 1998. – 660 с.
3. Єпіфанов А. О. Регіональна економіка / А. О. Єпіфанов, І. В. Сало. – К. : Наукова думка, 2000. – 340 с.
4. Куценко В. И. Региональные особенности развития социально-культурной сферы / В. И. Куценко. – К. : Наукова думка, 1984. – 224 с.
5. Людський розвиток в Україні: 2003 рік. : щорічна наук.-аналіт. доп. / за ред. Е. М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України. Держкомстат України, 2004. – 290 с.

Havrylko P. P., Lalakulych M. Y. Strategy of the social development of the region.

In the article the main directions of regional policy for sustainable development ensuring, the main objectives of social policy of regional authorities within the framework of the model of sustainable development are outlined. Measures for developing the social sphere in the region are considered.

Keywords: region, regional development strategy, standards, investment, ecology, social sphere.

Гаврилко П. П., Лалакулич М. Ю. Стратегия социального развития региона.

Определены основные направления региональной политики для обеспечения устойчивого развития, главные цели социальной политики региональных властей в рамках внедрения модели устойчивого развития. Рассмотрены мероприятия по развитию социальной сферы региона.

Ключевые слова: регион, стратегия развития региона, нормативы, инвестиции, экология, социальная сфера.